

เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามใน ตุ้มปัด กลันตัน มาเลเซีย

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

“คนสยาม” ในกลันตันคือคนมาเลเซียเชื้อสายไทยที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมในพื้นที่ตอนเหนือของมาเลเซีย และคาดว่า การตั้งถิ่นฐานมีมานานกว่า 600 ปี กลุ่มหนึ่ง และเข้ามาภายหลังกลุ่มหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าทั้งสองกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการปักปันเขตแดนในการทำสัญญาอังกฤษสยามใน ค.ศ.1909 มีคำถามว่า “คนสยาม” มาจากไหนเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์หลายแนวทาง ได้ข้อสังเกตว่ามาจากสุโขทัยแนวทางหนึ่ง เป็นกลุ่มเดียวกับคนมลายูในกลันตันแนวทางหนึ่ง และมาจากสงขลา นครศรีธรรมราช และปัตตานี นราธิวาส แนวทางหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์ภาษาถิ่นของ “คนสยาม” ผนวกกับการวิเคราะห์วิถีชีวิตและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่น เปรียบเทียบกับคนไทยพุทธในภาคใต้ของไทยผนวกกับการศึกษาภูมิปัญญาาร่วมต่างๆ ในการดำรงชีวิต สรุปได้แนวทางหนึ่งว่า หากอ่านวิถีชีวิตและเรือนพื้นถิ่นของคนสยามในตุ้มปัด กลันตัน ผ่านภูมิปัญญาในการดำรงชีพ การทำสวนสมรม ประมง ความเชื่อและศาสนาได้พบว่ามีความคล้ายคลึงกับเรือนพื้นถิ่นสงขลาตั้งเดิมที่เกาะยอ และมีความเหมือนกับเรือนพื้นถิ่นของตากใบ นราธิวาส แต่การสืบค้นแหล่งที่มาของผู้คนผ่านเครือญาติเรือนพื้นถิ่นและวิถีชีวิตนั้นคาดการณ์ได้เฉพาะเรือนที่อายุไม่เกิน 200 ปี เท่านั้น การสืบค้นยาวนานกว่านั้นไม่สามารถสืบค้นผ่านเรือนพื้นถิ่นได้ เพราะอายุเรือนยืนยาวไม่ถึงและไม่มีการจดบันทึกหลักฐาน แต่ก็ยังเป็นคำถามที่น่าค้นคำตอบต่อไป

คำสำคัญ : คนสยาม ตุ้มปัด กลันตัน มาเลเซีย

1. ความนำ

คนไทยในพื้นที่ภาคเหนือของมาเลเซียที่กระจายตัวอยู่หลายหมู่บ้านในรัฐกลันตัน ตรังกานู เคดะห์ (ไทรบุรี) และปะลิส เรียกขานตนเองว่า “คนสยาม (Orang Siam)” ซึ่งออกเสียงสำเนียงกลันตันว่า “ออแหม เสียม” (อัปดุลรอห์มาน จะปะเกีย และคณะ, 2552:8) การเรียกขานตนเองว่า “คนสยาม” เป็นการระบุชัดเจนว่าเป็นคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่มาแต่ดั้งเดิมมิใช่กลุ่มที่โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานภายหลังเช่นกลุ่มคนจีนหรืออินเดีย “คนสยาม” พูดภาษาไทยและนับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ปลูกผัก มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีอิสระในการดำรงชีพอย่างสงบแบบชาวพุทธ การเป็นชาวนา ปลูกข้าว ปลูกผักเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของคนสยามในกลันตัน ซึ่งต่างไปจากคนจีนซึ่งทำการค้าขาย คนมลายูมักรับราชการ เป็นพนักงานของรัฐหรือเอกชน หรือถ้าทำการเกษตรก็นิยมปลูกยาสูบมากกว่าทำนา เพราะการทำนาต้องอาศัยความอดทนสูงมาก (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554:110)

ในอดีตพื้นที่รัฐกลันตันและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในไทย คือ รัฐปัตตานีดารุสสลามปกครองโดยสุลต่านของมลายูปัตตานี แต่ภายหลังระบบสุลต่านของมลายูถูกทำลายลงโดยสยามในช่วงที่สยามปกครองรัฐปัตตานี ทำให้พื้นที่บางส่วนถูกแบ่งออกเป็นจังหวัดสงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน ต่อมาสยามโอนถ่ายอำนาจการปกครองของรัฐกลันตันให้แก่อังกฤษใน ค.ศ.1909 ตามสนธิสัญญาอังกฤษสยาม (Anglo-Siamese Treaty) โดยใช้ระบบให้อังกฤษส่งตัวแทนมาเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่ารัฐ ไม่ใช่ระบบผู้สำเร็จราชการแบบรัฐอื่นๆ ในสหพันธรัฐมลายู (ไพลดา ซัยศรี และคณะ, 2555:14)

รัฐกลันตันมีประชากรหลักเป็นชนชาติมลายู ร้อยละ 94.1 มีคนจีนร้อยละ 3.6 อินเดีย ร้อยละ 0.5 คนสยาม ร้อยละ 1.8 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 95 พุทธร้อยละ 4.6 ฮินดูร้อยละ 0.2 และอื่นๆ ร้อยละ 0.2 (Kerajaan Negeri Kelantan, 2008 อ้างใน อัปดุลรอห์มาน จะปะเกีย และคณะ, 2552:1) จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าคนสยามในรัฐกลันตันมีประมาณ 14,000 คน ตั้งถิ่นฐานเกาะตัวกันเป็นกลุ่มในอำเภอตุมปัต ในบ้านตะหวา บ้านยุงเกา บ้านบางหยิง บ้านโคกสยา บ้านป่อเสม็ด บ้านลำจิง บ้านยามู บ้านเขาดิน และบ้านคูลิม และยังมีกระจายตัวอยู่เบาบางในบ้านโคกกอ บ้านบางแซะ บ้านตะโห่ง ในอำเภอปาเสร์มีส บ้านอาเรห์ ในอำเภอโกตาบารู บ้านมาลัย อำเภอบาเจาะ บ้านท่าของ อำเภอตะเบาะเมระห์ และบ้านซีเมระ ในอำเภอปาเสร์ปุเต๊ะห์ (สำนักงานประชาสัมพันธ์ฝ่ายคนไทยในรัฐกลันตัน มาเลเซีย, 21 กุมภาพันธ์ 2556) ในพื้นที่รัฐกลันตันมีวัดไทยกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่คนสยามตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 20 วัด เป็นวัดในอำเภอตุมปัต 12 วัด

คนสยามในตุมปัตมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มนอกจากจะมีอาชีพทางการเกษตรคือ การทำนา ทำสวน ปลูกผักเป็นหลักแล้ว ยังมีความเชื่อในพิธีกรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่โดดเด่นแตกต่างไปจากชาวมลายู และชาวจีนในละแวกพื้นที่เดียวกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับผีไสยศาสตร์ การทำของ ทำเสน่ห์ยาแฝด และการทรงเจ้าเข้าผี ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับดินน้ำ ลม ไฟ และพืชพรรณ เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งสถิตย์อยู่ในป่าภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ต้นไม้ใหญ่ ความเชื่อที่เกี่ยวกับไม้มงคลต่างๆ ที่ปลูกในบริเวณบ้าน และความ

เชื้อเกี่ยวกับเจ้าที่และเทพารักษ์ (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554:104-107) บรรดาความเชื่อเหล่านี้อยู่คู่ขนานกับความศรัทธาทางพุทธศาสนา และความเคร่งครัดในการบวชทดแทนคุณบุพการีของชายชาวสยาม ผู้ชายชาวสยามในกลันตันถือเป็นกฎข้อบังคับว่าต้องบวชทดแทนคุณพ่อแม่ก่อนที่จะเข้าพิธีแต่งงาน ผู้ที่ไม่บวชก็เป็นผู้แปลกแยกในสังคม

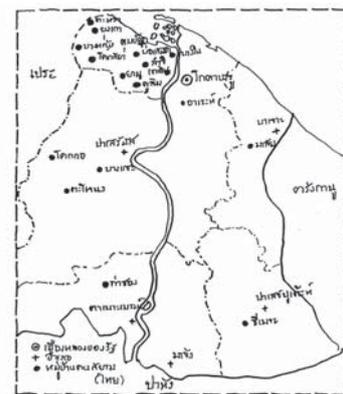
“วัด” เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีทางศาสนา และประเพณี โดยเฉพาะงานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา บุญเดือนสิบ บวช ตาย และประเพณีปลีกย่อยอื่นๆ ที่คนสยามถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และนอกจากนั้นวัดยังเป็นโรงเรียนสอนภาษาไทยและอบธรรมะให้แก่เยาวชนในพื้นที่ด้วย พุทธศาสนาและภาษาไทยเป็นสิ่งอ้างความเป็นไทยของคนสยาม คนสยามในกลันตันเคร่งครัดต่อการไปทำบุญที่วัดมากกว่าคนไทยโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ มากมาย

2. “คนสยาม” ในกลันตันมาจากไหน?

เรื่องราวความเป็นมาของ “คนสยาม” ในกลันตันและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นเรื่องราวน่าสนใจ เพราะไม่สามารถหาข้อสรุปได้ว่า “คนสยาม” ในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนการปักปันเขตแดน (ค.ศ.1909) ก่อนการรวมตัวเป็นสหพันธรัฐมาลายู (ค.ศ.1962) และก่อนการก่อตั้งเป็นประเทศมาเลเซีย (ค.ศ.1965) นั้นมาจากไหน? เพราะมีหลักฐานว่าคนสยามตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่มาแล้วไม่น้อยกว่า 600 ปี พิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี การสันนิษฐานเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของ “คนสยาม” ในตุ้มปัดมีหลายกระแส

รูป 1: แหล่งตั้งถิ่นฐานของ “คนสยาม” ในตุ้มปัด กลันตัน มาเลเซีย
ที่มา: maps. Google.co.th เข้าถึงเมื่อ 29 กรกฎาคม 2556

รูป 2: หมู่บ้านคนไทยในรัฐกลันตัน ปัจจุบัน
ที่มา: สำนักงานประชาสัมพันธ์ฝ่ายคนไทย รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย คัดลอกเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556

อาจารย์ยอด ชาจัน นายกษมาคมคนสยามในรัฐกลันตัน ได้ให้ข้อคิดในการให้สัมภาษณ์ เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556 สอดคล้องกับคุณไชย (Eh Sai Chaw Ring) ที่ปรึกษาสมาคมคนสยามในรัฐกลันตัน : อ้างในอัปดุลรอห์มาน จะปะกียา และคณะ, 2552:21) ที่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับที่มาของ “คนสยาม” ใน ตุมปัตออกเป็นหลายแนวทาง แนวทางแรก สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ไทยในสมัยสุโขทัย ซึ่งพบว่า มีหลักฐานทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กันและเชื่อมโยงกับเขมรในยุคอังกอร์ด้วย แนวทางนี้มีข้อเสนอสนับสนุนจากไพลดดา ชัยศรี และคณะ (สกว.2552) ว่าชุมชนคนสยามในตุมปัตน่าจะมีการอพยพ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยพิจารณาจากภาษาพูดของคนที่นี่บางคำคล้ายคลึงกับภาษาพูดของคนสุโขทัย คนเหนือ และอีสาน แต่แนวทางการศึกษาจากภาษาพูดตั้งแต่โบราณและเจริญเติบโตท่ามกลาง วัฒนธรรมหลักที่เข้มข้นของมลายูนี้หาหลักฐานมาสนับสนุนยากมาก เพราะภาษาเป็นสิ่งที่ไม่หยุด นิ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วง 600 ปี ในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมหลักทอดเงาทับ อยู่อย่างเข้มข้น ข้อเสนอพื้นฐานประการที่สอง คือ “คนสยาม” เป็นกลุ่มเดียวกับคนมลายู แต่ในยุคที่ ศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคนี้คนสยามไม่ได้รับศาสนาอิสลาม จากการศึกษาของ Baharin Ilias และ Mohamad Nazri Ahmad (2008:2) ระบุว่า การสันนิษฐานที่มาของการตั้งถิ่นฐานของคน สยามในกลันตันเป็นการศึกษาที่ยากมาก แต่ที่แน่นอนคือเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่ดั้งเดิม และคาด ว่าน่าจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับคนมลายูในกลันตัน เพราะเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการเล่นของคน สยาม เช่น มโนราห์ หนังตะลุง มีความคล้ายคลึงกับมะโย่ง (Mak yong) และวายังกูเล็ก (Wayang kulit) ของมลายูมาก นอกจากรูปแบบเหมือนกันแล้ว เครื่องดนตรีที่ใช้ ทำนองเพลง และท่วงท่าของ การรำร่าก็เหมือนกันด้วย (อัปดุลรอห์มาน จะปะกียา และคณะ, 2552: 21) การศึกษาในประเด็น ดังกล่าวที่ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะคนสยาม และคนมลายูในกลันตันน่าจะเป็นการมองค่อนข้างแคบ เกินไป เพราะในเนื้อหาของกล่าวของคนไทยทางภาคใต้ของประเทศไทยและของอินโดเนเซีย ก็มีลักษณะ ร่วมเดียวกัน และในประเด็นที่สันนิษฐานว่าเป็นคนมลายูกลุ่มเดียวกัน แต่เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับศาสนา อิสลาม ทำให้แปลกแยกไปจากคนมลายูก็มีข้อกังขาที่ว่า ถ้าเช่นนั้นศาสนาพุทธที่คนสยามนับถืออย่าง เกร็งครัดมาจากไหน? ถ้าจะย้อนประวัติศาสตร์ว่ามาตั้งแต่ความเชื่อมโยงของยุคไศเลนทราและมัชปา หิต ซึ่งมีทั้งอิทธิพลของพุทธและฮินดูเข้าครอบงำ ก็ยังมีข้อสงสัยว่าเหตุใดการครอบงำทางความเชื่อจึง ครอบงำเป็นหย่อมๆ พุทธบ้าง อิสลามบ้าง และฮินดูบ้าง ข้อเสนอพื้นฐานนี้ดูจะมีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยมาก แต่หากเชื่อมโยงวงศ์ไศเลนทร์กับนครศรีธรรมราชและศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 18) ดู จะมีเค้าความเป็นไปได้ไม่ใช่น้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการสันนิษฐานข้อสุดท้ายของอาจารย์ยอด ชาจัน ว่า “คนสยาม” คือกลุ่มคนที่มาจากนครศรีธรรมราชในสมัยศรีวิชัยที่พุทธศาสนามีความเจริญ รุ่งเรืองมาก และมีการเผยแพร่มาถึงกลันตัน ข้อเสนอพื้นฐานนี้มีแหล่งอ้างอิงจากการที่ศาสนาพุทธใน กลันตันให้ความสำคัญกับการไปประกอบพิธีกรรม การอุปสมบทและการเรียนพระปริยัติธรรมที่ นครศรีธรรมราช และยังยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาจนปัจจุบัน (อัปดุลรอห์มาน จะปะกียา และคณะ, 2552:21)

จากการสันนิษฐานแห่งต้นกำเนิดของ “คนสยาม” ในกลันตันหลายแนวทางนี้พอจะประมาณได้ว่า เมื่อพิจารณาข้อมูลจากเอกสารวิชาการและตำนานได้กล่าวว่ามีชุมชนไทยและวัดไทยตั้งอยู่ในพื้นที่นับเป็นร้อยๆ ปี สอดคล้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ อายุหลายร้อยปีในชุมชน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า “คนสยาม” ในกลันตันส่วนหนึ่งเป็นคนในพื้นที่ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิมสืบทอดวิถีชีวิตมาแล้วหลายชั่วคน แต่มีบางส่วนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานภายหลัง แต่ไม่ว่าจะเป็น “คนสยาม” กลุ่มใดก็ตาม แน่ใจว่าตั้งถิ่นฐานอยู่แล้วก่อนการปักปันเขตแดนหลังการทำสนธิสัญญาอังกฤษสยาม เมื่อ ค.ศ.1909 (พ.ศ.2452 ประมาณ 100 ปีมาแล้ว) ที่ยึดร่องน้ำลึกของแม่น้ำสุโหงโกลกกับแม่น้ำตากใบ ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำสุโหงโกลกเป็นเส้นแบ่ง ทำให้คนไทยที่อยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำสุโหงโกลกกลายเป็น “คนติดแผ่นดิน” หรือ “คนสยาม” ในมาเลเซีย (ไพลดา ชัยศร และคณะ, 2552:22)

แม้จะแน่ใจว่า “คนสยาม” ในกลันตัน ตรังกานู เคตะห์ (ไทรบุรี) และปะลิส เป็นคนที่อยู่ในแผ่นดินมาดั้งเดิม แต่คำถามก็ยังค้างคาใจว่า “คนสยาม” ที่อยู่ที่นั่นมาจากไหน? ยังเป็นคำถามที่ยังไม่มีคำตอบซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องค้นคว้าต่อไป

เมื่อพิจารณาจากกลุ่ม “คนสยาม” ที่กระจายตัวอยู่ในมาเลเซีย ซึ่งเกาะกลุ่มใหญ่ในรัฐกลันตัน ตรังกานู เคตะห์ และปะลิส และยึดถือข้อคิดที่ว่า “คนสยาม” ในมาเลเซียมีทั้งที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่โบราณกว่า 600 ปี และตั้งถิ่นฐานช่วงหลัง ประมาณ 100-150 ปี (ก่อน ค.ศ.1909) อาจพบว่าภาษาพูดอาจบ่งบอกแหล่งต้นกำเนิดได้บ้าง เพราะภาษาพูด “คนสยาม” ในรัฐเคตะห์ และปะลิส จะมีสำเนียงแบบภาษาถิ่นของคนไทยในสงขลา และนครศรีธรรมราช ส่วนภาษาพูดของ “คนสยาม” ในกลันตันจะมีสำเนียงแบบภาษาถิ่น ไทเจ๊ะเห หรือ ไทตากใบ นราธิวาส ปัตตานี (นิพนธ์ ทิพย์ศรี นิमित, 2554:126) แต่อย่างไรก็ตามคงไม่สามารถสืบค้นย้อนหลังไปมากกว่า 2-3 ชั่วอายุคนหรือเกินกว่า 200 ปีได้ เพราะไม่มีการจดบันทึกใดๆ ไว้ในประเด็นดังกล่าวเลย

เมื่อพิจารณาจากภาษาพูด ศาสนา ประเพณี การละเล่นตลอดจนวิถีชีวิตของ “คนสยาม” แล้ว ใคร่เสนอให้พิจารณาลักษณะของวิถีชีวิต และเรือนพักอาศัยบ้างว่าเรือนพักอาศัยหรือเรือนพื้นถิ่นของ “คนสยาม” จะมีเครือญาติเรือนอยู่ที่ใดในประเทศไทยบ้าง โดยศึกษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ผังบริเวณเรือน ผังพื้น รูปทรง วัสดุก่อสร้าง และวิถีชีวิตที่แฝงอยู่ในเรือน โดยเน้นกรณีศึกษาเรือน “คนสยาม” ในตุมปัต กลันตัน เพื่อสืบหาเครือญาติของเรือนพื้นถิ่น

3. เครือญาติเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัตอยู่ที่ไหนบ้าง?

หากอ้างถึงการสันนิษฐานแห่งต้นกำเนิดของ “คนสยาม” ในกลันตันตามข้อสันนิษฐาน 3 ประการข้างต้น มีความเป็นไปได้ว่าเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” น่าจะเป็นเครือญาติกับเรือนสุโขทัยตามข้อสันนิษฐานแรก น่าจะเป็นเครือญาติกับเรือนมลายูในกลันตันตามข้อสันนิษฐานที่สอง หรืออาจจะเป็นเครือญาติกับเรือนสงขลา นครศรีธรรมราช ปัตตานี นราธิวาส ตามข้อสันนิษฐานสุดท้าย (อาจารย์ ยอด ชาจัน นายกษมาคมคนสยามในกลันตัน สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2556 สอดคล้องกับคุณไชย (Eh Sai Chaw Ring) ที่ปรึกษาสมาคมสยามในรัฐกลันตัน อ้างใน อับดุลรอห์มาน จะปะกียา และคณะ 2552:21)

4. เรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัต กลันตัน

“คนสยาม” ในเขตอำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน มาเลเซีย ตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นในพื้นที่ 10 หมู่บ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านยูงเกา บ้านบ่อเสม็ด บ้านตะหวา และบ้านโคกสยา (ข้อมูลจากสำนักงานประชาสัมพันธ์ฝ่ายไทย รัฐกลันตัน เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2556) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เลือกสรรเข้าสำรวจภาคสนาม ในพื้นที่ดังกล่าวมีวัดไทยที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่สำคัญในพื้นที่ที่เข้าสำรวจได้แก่ วัดพิกุลทอง ซึ่งเป็นที่ตั้งของสมาคมคนสยามในกลันตัน และเจ้าอาวาสวัดพิกุลทองเป็นเจ้าคณะรัฐกลันตันด้วย วัดมัชฌิมาราม เป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิที่ใหญ่ที่สุดในมาเลเซีย วัดโพธิ์วิหาร เป็นวัดที่มีอายุการสร้างเก่าแก่ และวัดประชานาถาราม เป็นวัดที่อยู่ใกล้กับวัดมัชฌิมาราม มีพุทธบริษัทชาวจีนจากสิงคโปร์และไทยเข้ามาทำบุญสร้างถาวรวัตถุในวัดไว้มากมาย

รัฐกลันตันมี “คนสยาม” ตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 14,000 คน ในขณะที่ในเขตตุมปัตมี “คนสยาม” ตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 6,500 คน (ไพลดา ชัยสร และคณะ, 2552) ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม อาทิเช่น ทำนา ทำสวนยาง สวนมะพร้าว และปลูกผัก รวมทั้งสวนผลไม้แบบสวนสมรม ปัจจุบันแม้การทำนาจะลดปริมาณลงไปมาก แต่ก็ยังทำนาอยู่ เพราะแม้รูปลักษณะภูมิประเทศจะมีที่ราบลุ่มเพียงร้อยละ 30 นอกจากนั้นเป็นภูเขาและป่าไม้ แต่ก็เป็นที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์ ทำนาทำสวนได้เป็นอย่างดี ลักษณะภูมิประเทศโดยรวมคล้ายคลึงกับในพื้นที่ภาคใต้ของไทย ในอำเภอตุมปัตมีแม่น้ำตากใบซึ่งเป็นแม่น้ำสายที่แยกจากแม่น้ำสุโกลงไหลผ่านให้ความอุดมสมบูรณ์แก่พื้นที่ราบลุ่มน้ำซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรของตุมปัต

5. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของอำเภอตุมปัต

รูปพรรณสัณฐานทางกายภาพของตุมปัตเป็นพื้นที่ราบลุ่มและที่ราบริมแม่น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีทั้งทำนา ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา และพืชไร่ พื้นที่เกษตรกรรมอยู่ต่อเนื่องล้อมรอบพื้นที่ชุมชนพักอาศัย คล้ายคลึงกับหมู่บ้านของคนไทยโดยทั่วไปในชนบท “คนสยาม” ในตุมปัตมีสิทธิที่ดินได้น้อยที่สุด 5 ไร่ มากที่สุด 100 ไร่ (1 ไร่ = 484 ตารางวา) (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554:112) ที่ดินที่ปลูกเรือนและสวนสมรมจะเกาะกันอยู่เป็นกลุ่มในหมู่บ้าน ส่วนที่นาและพืชไร่อยู่ห่างออกไป การมีเรือนอยู่เกาะกันเป็นกลุ่ม เป็นวิธีการอยู่ร่วมกันที่ทำให้มีความรู้สึกอบอุ่นและเป็นเอกภาพ เมื่อมีภัยมาสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ วิถีชีวิตในระบบเครือญาติยังเด่นชัดในกลุ่ม “คนสยาม”

รัฐบาลมาเลเซียสนับสนุนให้คนสยามทำนา โดยรัฐบาลสนับสนุนเงินกู้ และให้ปุ๋ยอินทรีย์ 2 กระสอบๆ ละ 25 กิโลกรัม กับปุ๋ยยูเรียอีก 1 กระสอบต่อที่ดิน 1 ไร่ ส่วนค่าขนส่งปุ๋ยชาวนาต้องออกเอง และยังมีแจกพันธุ์ข้าวเปลือกให้ด้วย เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวชาวนาขายข้าวเปลือกให้รัฐและยังได้เงินสนับสนุนจากรัฐอีก 24 ริงกิตต่อข้าวเปลือก 100 กิโลกรัม จะเห็นได้ว่ารัฐบาลจริงจังต่อการสนับสนุนชาวนามาก แต่ในปัจจุบันคนสยามในกลันตันทำนายน้อยลง เพราะรัฐบาลสร้างถนนเลียบริมทะเลจีนใต้ซึ่งกลายเป็นเขื่อนกั้นน้ำ ทำให้น้ำไม่พอทำนา ชาวนาหลายรายเริ่มเปลี่ยนเป็นปลูกยางสุบ หรือทำสวนผักแทน ทำให้ยุ้งข้าวเริ่มทิ้งร้าง (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554:111-114)

6. สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน และเรือน “คนสยาม” ในตมปัด

หมู่บ้านที่ “คนสยาม” พักอาศัยในเขตตมปัดมีลักษณะคล้ายคลึงกับหมู่บ้านของคนไทยในชนบทโดยทั่วไป คือถนนหลักในหมู่บ้านเป็นถนนสายตรง แต่ถนนรองเข้ากลุ่มเรือนต่างๆ คดเคี้ยวมีรูปทรงอิสระตามลักษณะการวางกลุ่มเรือนแต่ดั้งเดิมซึ่งมีมาก่อนสร้างถนนหลัก ผังบริเวณของเรือนพักอาศัยมีขนาดเล็กใหญ่ต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของเรือน เท่าที่สำรวจ 4 หมู่บ้านประกอบด้วย บ้านยูงเกา บ้านตะหวา บ้านบ่อเสม็ด และบ้านโคกสยา พบว่าผังบริเวณเรือนมีทั้งเล็กและใหญ่มาก มีขนาดระหว่าง 200 ตารางวา ถึง 5 ไร่ ไม่รวมที่ดินทำกินที่เป็นไร่นาที่อยู่นอกหมู่บ้าน (จากการสำรวจทางกายภาพเมื่อ 20-26 กุมภาพันธ์ 2556) องค์ประกอบหลักในผังบริเวณประกอบด้วย แม่เรือน (ตัวเรือนหลัก) เรือนข้าว โรงเก็บอุปกรณ์การเกษตร โรงเลี้ยงสัตว์ ห้องน้ำ-ส้วม ลานรอบๆ ตัวเรือน และล้อมรอบด้วยสวนสมรมซึ่งเป็นไม้ผลต่างๆ รอบบริเวณเรือน สิ่งที่เขาไม่ได้คือน้ำซึ่งบางเรือนมีถึง 2-3 บ่อ ไกล่แม่เรือนมักปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครอบครัว ส่วนไร่ นา และสวนอยู่ห่างไกลออกไปจากหมู่บ้านพักอาศัย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังทำนา และบางครอบครัวปลูกยาสูบ ยางพารา สำหรับเรือนที่อยู่ใกล้น้ำก็ทำการประมงด้วย เป็นการประมงเพื่อยังชีพไม่ใช่อาชีพหลัก

7. ผังบริเวณเรือน

เรือนแทบทุกหลังในชุมชนของตมปัดมีพื้นที่ของผังบริเวณ เล็กบ้างใหญ่บ้างตามเศรษฐกิจของเจ้าของเรือนและสมาชิกในครอบครัว การขยายตัวของครอบครัวใช้ระบบแยกปลูกเรือนหลังใหม่ใกล้บ้านพ่อแม่มากกว่าการต่อเติมเรือนเดิม องค์ประกอบในผังบริเวณเรือนบ่งบอกถึงลักษณะของวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่เด่นชัด เพราะแม้ในปัจจุบันจะทำนายน้อยลงแต่ทุกเรือนก็ยังมีเรือนข้าวและโรงเก็บอุปกรณ์การเกษตรอยู่ในผังบริเวณ บ่อน้ำเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับทุกครอบครัว แม้จะมีน้ำประปาใช้แล้ว แต่บ่อน้ำก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพืชผักและสวนสมรมที่ล้อมรอบบริเวณเรือน บางเรือนที่มีอาณาเขตของผังบริเวณกว้างใหญ่อาจขุดบ่อน้ำมากกว่าหนึ่งบ่อในสวนสมรม

“คนสยาม” ในตมปัดปลูกพืชในพื้นที่ผังบริเวณในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน รอบๆ ตัวแม่เรือนและเรือนข้าวมักเว้นพื้นที่ว่างเพื่อให้น้ำฝนที่ตกลงมาไหลออกจากพื้นที่ได้สะดวกเพราะพื้นที่ดินเป็นดินปนทราย เรือนข้าวส่วนใหญ่วางตำแหน่งใกล้แม่เรือนเพื่อจะได้สะดวกในเวลาที่ดินตกรวด หลายครอบครัวทิ้งเรือนข้าวร้างเพราะเลิกทำนาไปปลูกผักหรือทำสวน แต่ส่วนใหญ่ก็ยังมีเรือนข้าวเพื่อเก็บข้าวเปลือกอยู่ เรือนเก็บอุปกรณ์การเกษตรและโรงเลี้ยงสัตว์ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ปลูกพืชพรรณ บ่อน้ำซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสวนสมรมตั้งอยู่ใกล้พื้นที่สวนซึ่งห่างไปจากแม่เรือน “คนสยาม” เว้นระยะห่างของต้นไม้ใหญ่จากแม่เรือนเพื่อกันกิ่งไม้หักในเวลาพายุ เช่นเดียวกับคนไทยพุทธในภาคใต้ของประเทศไทยที่เว้นระยะลานรอบๆ เรือนให้กว้างพอๆ กับความสูงของต้นไม้กลุ่มที่อยู่ใกล้เรือนที่สุด การเว้นระยะห่างของลานรอบเรือนนี้เป็นภูมิปัญญาของ “คนสยาม” ที่ใช้ระยะห่างเพื่อระบายน้ำฝนและเพื่อป้องกันต้นไม้หักโค่นมาถุกแม่เรือนด้วย บางเรือนนิยมมีห้องน้ำ-ส้วมใกล้บริเวณสวนสมรมเพื่อความสะดวกในการทำงานในสวน เป็นที่น่าสังเกตว่าในบริเวณสวนสมรมรอบๆ แม่เรือนนั้น พืชพรรณส่วนใหญ่ที่ “คนสยาม” นิยมปลูกจะเป็นพืชพรรณที่คล้ายคลึงกัน และปลูกในลักษณะผสมไม่ใช่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว

8. เรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัต

เรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัตที่เข้าสำรวจภาคสนามได้พยายามเลือกสรรเรือนเก่าที่มีอายุการสร้างเกินกว่า 50 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือนที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมไปแล้วทั้งนั้น แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าของเรือน 4 คน คือ ลุงเมียง สวโล บ้านยุงเกา อายุ 82 ปี ยายแซะ แสงสว่าง บ้านยุงเกา อายุ 87 ปี ยายน้อย บ้านตะหวา บ่อเสม็ด อายุ 84 ปี และยายดี บ้านโคกสยา อายุ 78 ปี ถึงสภาพดั้งเดิมของเรือนพบว่าสภาพดั้งเดิมของเรือนคล้ายคลึงกัน คือ ส่วนใหญ่เป็นเรือนจั่วที่ทั้งชายคายาวคลุมพื้นที่โถง วางเรือนแนวตามตะวัน (ลอยหวน) ผังเรือนด้านสกัดแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ มีทางเดินกลางแยกส่วนโถงนอนกระสังค์ด้านหนึ่ง และห้องนอนด้านหนึ่ง ส่วนครัวอยู่ท้ายเรือน มีเรือนข้าวตังข้างๆ แม่เรือน (เรือนหลัก) แม้ว่าผังพื้นเรือนที่ปรากฏในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงและต่อเติมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป แต่หากพิจารณาตำแหน่งของโครงสร้างหลักที่ปรากฏในผังพื้นเรือนปัจจุบันยังพบการแสดงถึงการใช้สอยตามช่วงเสาเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ในเรือนทุกหลัง

อัตลักษณ์อีกประการหนึ่งของเรือน “คนสยาม” คือ การมีระดับความต่างของพื้นเรือนหลายระดับ ระหว่างทางเดิน โถง ห้องนอน ส่วนพักผ่อน ครัว และห้องน้ำ-ส้วม บางเรือนเช่นเรือนยายน้อย บ้านตะหวา บ่อเสม็ด ซึ่งอาศัยอยู่เพียง 2 คน กับนายดำ ลูกชายซึ่งเป็นโนรหำ มีการแบ่งระดับในเรือนออกเป็นถึง 7 ระดับโดยแยกพื้นที่นอนกลางคืน นอนกลางวัน นั่งเล่น รับประทานอาหาร น้ำ-ส้วม และในอดีตมีขานแดดที่เอาไว้ตากพืชผลทางการเกษตรด้วย แต่เรือนอื่นๆ มักมีเพียง 3 ระดับ คือ ทางเดินพักผ่อน นอนและครัว “คนสยาม” ในตุมปัตและคนไทยพุทธในภาคใต้ถือว่าระดับของพื้นเรือนแบ่งแยกวัยของคนในครอบครัวด้วย เป็นที่เข้าใจกันว่าถ้าผู้อาวุโสนั่งอยู่ระดับใด ผู้อ่อนวัยกว่าจะต้องนั่งระดับต่ำกว่า การมีระดับต่างของพื้นเรือนทำให้เกิดความคล่องตัวในการอยู่ตามวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น และให้การระบายอากาศผ่านช่องต่างของระดับพื้นทำให้เย็นสบายเมื่อนั่งกับพื้นเรือนด้วย

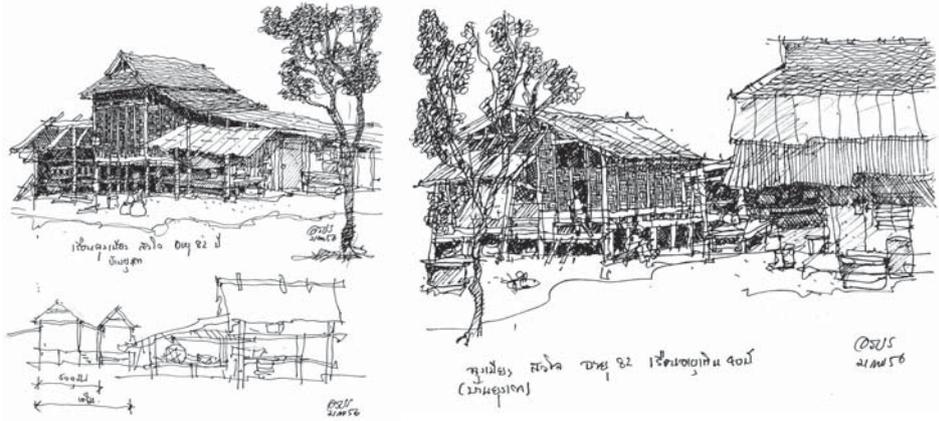
9. โครงสร้างวัสดุก่อสร้าง และรูปแบบเรือน

โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง และรูปแบบของเรือน เลือกสรรกรณีศึกษาจากบ้านยุงเกา บ้านตะหวา และบ้านโคกสยา อำเภอตุมปัต เป็นเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมมีโครงสร้าง 2 ประเภท คือ โครงสร้างไม้จริง ฝาเรือนและพื้นเป็นไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์ กระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องลอนคู่ อีกประเภทหนึ่งคือโครงสร้างไม้จริง ฝาเรือนไม้ไผ่ขัดแตะ พื้นไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์หรือกระเบื้องดินเผา

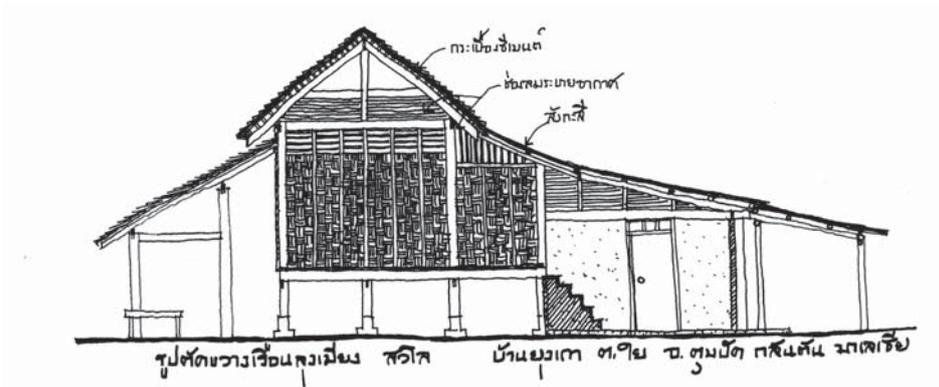
รูปทรงเรือน เป็นเรือนไม้ยกพื้น หลังคาจั่วที่ชายคายาวด้านหนึ่งมาคลุมพื้นที่นอนกระสังค์ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องซีเมนต์ ฝาเรือนเป็นแผ่นไม้ตีตามนอนหรือฝาไม้ไผ่ขัดแตะ เรือนบางหลัง เช่นเรือนลุงเมียง สวโล และเรือนยายแซะ แสงสว่าง ที่บ้านยุงเกา ซึ่งเป็นเรือนมีอายุการสร้างเก่าแก่ทั้งสองหลัง ทั้งแม่เรือนและเรือนข้าว ใช้วัสดุฝาเรือนไม้ไผ่ขัดแตะที่สานแข็งแรงและหนาเหมือนเดี๋ยวกัน

32 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

รูป 7: เรือนลุ่มเมือง สวโล บ้านยูงเกา ต.มบ็ต กิ่งตัน มาเลเซีย

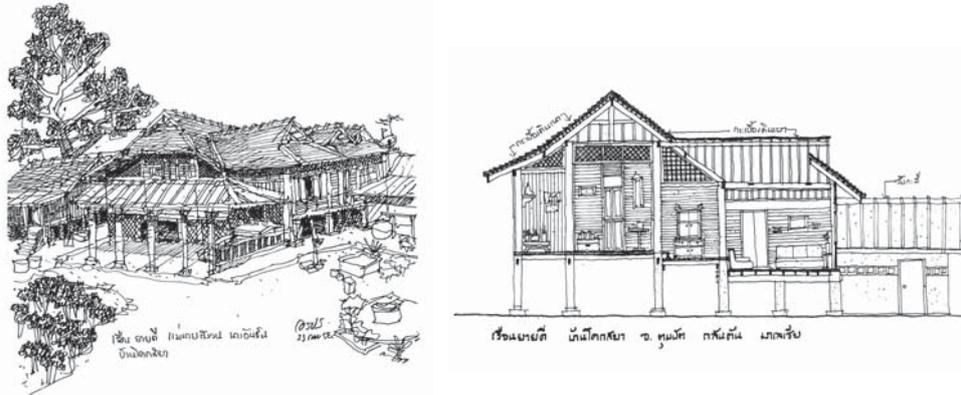

รูป 8: รูปตัดขวาง เรือนลุ่มเมือง สวโล

รูป 9: (ภาพซ้าย) ลุ่มเมือง สวโล (ภาพกลาง) เรือนข้าวที่เริ่มผูกฟัง (ภาพขวา) แม่เรือนลุ่มเมือง

รูป 12: ทิวทัศน์ภาพ และรูปตัด เรือนยายต บ้านโคกสยา ตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย

10. ย้อนคำถาม เครื่องญาติเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัตอยู่ที่ไหนบ้าง?

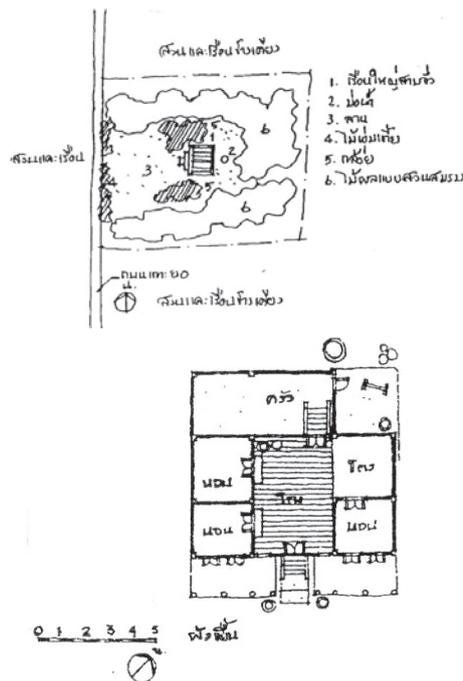
คำถามที่ยังค้างคาอยู่ว่า แหล่งต้นกำเนิดของคนสยามในกลันตันตามข้อสันนิษฐานเบื้องต้นของบทความว่ามีความเป็นไปได้ว่า เรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในกลันตันน่าจะเป็นเครือญาติกับเรือนที่ไหนบ้าง

ประการแรก เรือนสุโขทัยตามข้อสันนิษฐานแรก เมื่อพิจารณารายละเอียดของเรือน “คนสยาม” ในตุมปัตแล้วเห็นได้ว่าเรือนตุมปัตต่างไปจากเรือนไทยในภาคเหนือตอนล่างทั้งสุโขทัยและกำแพงเพชรอย่างสิ้นเชิง เพราะเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือทั้งตอนบนและตอนล่างต่างก็มีโถงด้านหน้า เรือนใต้หลังคาคลุม บันไดขึ้นสู่โถงแล้วเข้าไปส่วนนอนกระสังค์ พักผ่อน นอน และครัวอาจอยู่ท้ายเรือนหรือข้างเรือนแล้วแต่กรณี ซึ่งไม่มีความคล้ายคลึงกับเรือน “คนสยาม” ในกรณีศึกษาที่ตุมปัตหรือตามข้อสันนิษฐานประการที่สองคือน่าจะเป็นเครือญาติกับเรือนมลายูในกลันตัน ก็ไม่มีความคล้ายคลึง เพราะเรือนมลายูมีทางเข้าหน้าและข้างเรือน ทางเข้าด้านหน้าเข้าสู่โถงกลางซึ่งมีห้องละหมาดอยู่ท้ายโถง แต่ต่อด้วยส่วนนอน ส่วนครัวอยู่ท้ายเรือนซึ่งเป็นส่วนของผู้หญิงซึ่งมีบันไดด้านข้างครัว ซึ่งเป็นส่วนเฉพาะของผู้หญิง ซึ่งต่างไปจากเรือน “คนสยาม” ในตุมปัตอย่างมากมาย

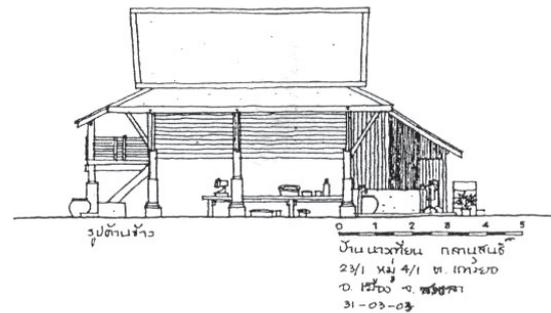
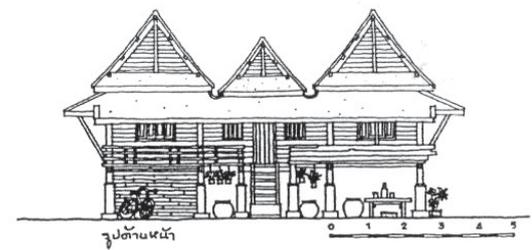
มาถึงข้อสันนิษฐานประการสุดท้ายว่าน่าจะมีอิทธิพลจากเรือนสงขลา นครศรีธรรมราช ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งในอดีตรวมทั้งกลันตันเป็นรัฐปัตตานีคารุสลาม หรืออีกสายหนึ่งว่าน่าจะมาจากไศเลนทร์และศรีวิชัย ซึ่งมีอิทธิพลเหนือคาบสมุทรมลายูในอดีต ซึ่งเน้นนครศรีธรรมราชเป็นสำคัญผนวกการวิเคราะห์ในการสืบทอดพุทธศาสนาซึ่งยังคงทอดมาถึง “คนสยาม” ในปัจจุบัน ข้อสันนิษฐานนี้มีเค้าความเป็นไปได้ หากพิจารณาเรือนพื้นถิ่นสงขลา นครศรีธรรมราช ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นของ “คนสยาม” ในตุมปัตพบว่าเรือนนางเทียน กลานุสนธ์ที่เกาะยอ สงขลา เป็นเรือนดั้งเดิมที่มีอายุการสร้างกว่า 100 ปี มีรูปลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของเรือนเกาะยอ ซึ่งเป็นเรือนสามจั่ว จั่วเล็กอยู่แทรกกลางเป็นโถงกลางกระหนาบด้วยห้องนอนและพักผ่อน ปิดท้ายด้วยครัว รูปทรงเรือนพื้นถิ่นเกาะยอคล้ายคลึงกับกุฎิวัดท้ายยอซึ่งมีอายุการสร้างกว่า 100 ปี เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณารายละเอียดของเรือนไทยพุทธที่สงขลาแล้ว ใครเสนอให้พิจารณารายละเอียดของเรือนไทยพุทธที่นราธิวาสบ้าง ได้พบความละม้าย คล้าย จนถึงเหมือนกับเรือน “คนสยาม” ใน ตุ่มปัดทั้งผังบริเวณ รูปลักษณะของผังพื้น วัสดุก่อสร้าง และโครงสร้าง กรณีศึกษาเปรียบเทียบที่บ้าน พระพุทธ ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

รูป 13: ผังบริเวณและผังพื้นเรือนนางเทียน กลานุสนธิ์ 23/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา
ที่มา : อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2548: 123.

รูป 14: รูปด้านหน้าและด้านข้างของเรือนนางเทียน กลานุสนธิ์
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2548: 61

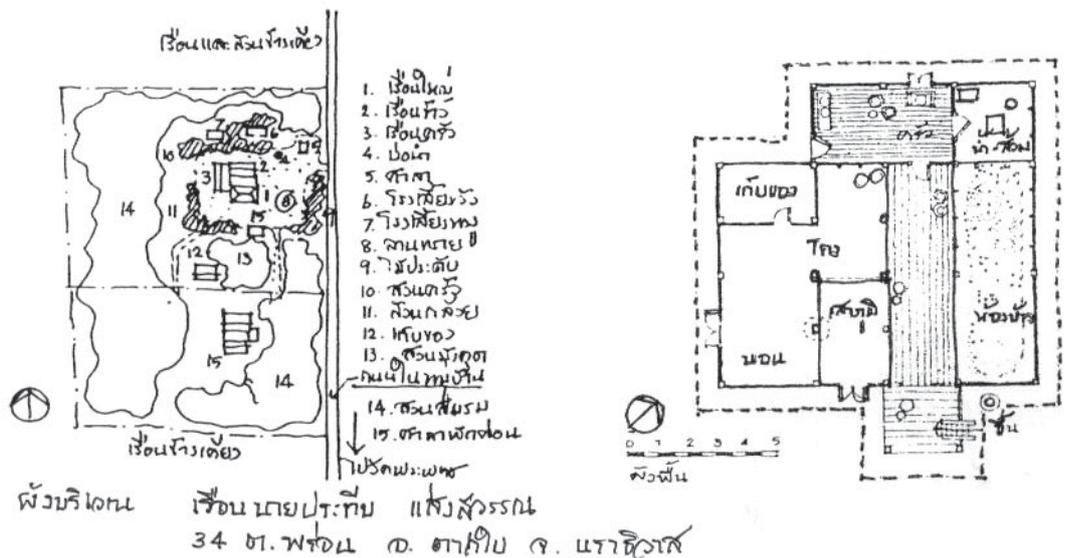

รูป 15: (บน) ทิวทัศน์ภาพเรือนนางเทียน กลานุสนธิ์ ล้อมรอบด้วยสวนสมรม

เรือนไทยพุทธที่บ้านพระพุทธ ตำบลพร่อน อำเภอดงบัง นี้มีรูปลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เพราะเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะผังพื้น โครงสร้าง และวัสดุเหมือนๆ กัน แบ่งประเภทได้สองประเภท คือ เรือนฝาไม้จริง และฝาขัดแตะไม้ไผ่ ส่วนหลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์เหมือนๆ กันหมด แต่ทุกบ้านยังมีเรือนข้าวเพราะยังทำนาอยู่ หากเรือนหลังไหนไม่มีเรือนข้าวก็จะมีห้องข้าวเก็บอยู่ในโรงเรือน

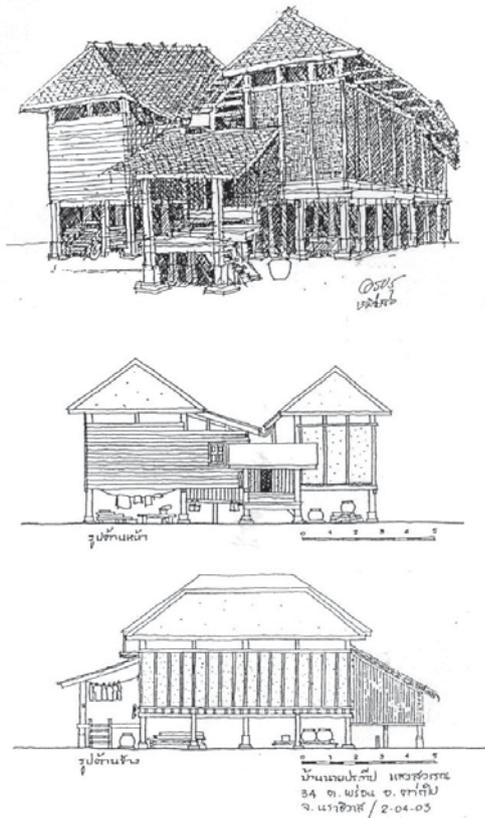
รูปแบบผังพื้นเป็นระบบเดียวกันกับเรือนเกาะยอ คือ มีทางเดินเป็นโถงกลางสองข้างเป็นโถงและห้องนอน มีคิ้วปิดท้ายเรือนต่อด้วยเรือนข้าวแยกหลังอยู่ใกล้เคียงกับครัว บางเรือนไม่มีเรือนข้าวแต่มีห้องข้าวอยู่ในโถงด้านหนึ่ง และปิดท้ายโถงด้วยคิ้วหรือแยกครัวออกเป็นหลังต่างหาก ระบบการวางผังพื้นของเรือนไทยพุทธที่นราธิวาสเป็นระบบเดียวกัน รูปทรงเรือนก็เหมือนๆ กันคือเป็นเรือนหลังคาจั่วแฝด บริเวณชายคาจรดกันมีรางน้ำ ซึ่งทำให้ระดับปลายรางน้ำค่อนข้างต่ำ แต่ก็รับกับระดับภายในเรือนที่ลดระดับโถงทางเดินให้ต่ำกว่าส่วนโถงนอกประสงค์ และส่วนนอนทางเข้าหลักของเรือนเป็นระเบียงใต้หลังคาที่ทำหลังคาเพิงหมาแหงนไปจรดฝาเรือนด้านสกัด ระเบียงทางเข้าเรือนที่เป็นส่วนนอกประสงค์ที่นั้งนอน รับแขกกันเองได้ตลอดทั้งวัน

รูป 20: ผังบริเวณ และผังพื้นเรือน นายประทีป แขวงสุวรรณ
34 บ้านพระพรหม ตำบลพร่อน อำเภอดงบัง จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2548: 86

38 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

รูป 21: ทัศนียภาพและรูปด้าน เรือนนายประทีป แสงสุวรรณ
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2548: 87

รูป 22: โรงเก็บเครื่องมือการเกษตรและสวนสมรม

11. เครื่องญาติเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัต และไทยพุทธที่สงขลา และ นราธิวาส

เมื่อเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นสงขลาเดิม และเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธที่นราธิวาสกับเรือน “คนสยาม” ในตุมปัตจะเห็นได้ชัดว่า หากพิจารณาผังบริเวณเรือนและผังพื้นเรือนแล้วจะเห็นได้ชัดว่า ทั้งสามกลุ่มมีระบบของผังพื้นเรือนเดียวกัน คือ มีโถงทางเดินกลางแยกซ้ายขวาเป็นโถงนอกประสงค์ และส่วนนอน และปิดท้ายด้วยคิ้ว สำหรับเรือนไทยพุทธดั้งเดิมที่สงขลามีความละม้ายและคล้าย เพราะมีลักษณะร่วมกันที่ผังพื้นเรือน โครงสร้างและวัสดุก่อสร้าง แต่ต่างกันที่รูปทรงเรือนซึ่งเป็นเรือนสามจั่ว จั่วเล็กอยู่ตรงกลาง เปรียบเสมือนเรือนเครือญาติแบบลูกพี่ลูกน้องกัน มีเค้าโครงเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับเรือนไทยพุทธที่บ้านพระพุทธ ตากใบ นราธิวาส เรียกได้ว่าเหมือนกันแบบพี่น้องหลานตามกันมา เพราะรูปทรง โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง และผังพื้นเรือนอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับเรือน “คนสยาม” ที่ตุมปัต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนเก่าแก่ซึ่งมีฝาเรือนเป็นไม้ไผ่ขัดแตะ

12. พืชพรรณในสวนสมรม

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาในการอยู่อาศัย โดยเฉพาะการปลูกพืชในสวนสมรมของคนไทยพุทธที่สงขลาและนราธิวาสกับ “คนสยาม” ที่ตุมปัต จะพบการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษในลักษณะเดียวกัน อาทิเช่นภูมิปัญญาในความสนใจเกี่ยวกับดิน น้ำ ลม ไฟ ที่สัมพันธ์กับการปลูกพืช ซึ่งภูมิปัญญาภาคใต้ของคนไทยเรียกว่าการเกษตรธาตุสี่ ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม และไฟ นั้น ธรรมชาติของพืชแต่ละชนิดมีส่วนผสมของดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่เหมือนกันและไม่เท่าเทียมกัน การปลูกพืชผสมผสานเป็นกลุ่มจะทำให้พืชซึ่งกินอาหารต่างกันเกื้อกูลกันอยู่ร่วมกันได้ อีกทั้งลักษณะทางกายภาพของพืชที่สูงต่ำต่างกัน พุ่มใบเบาบางหรือหนาทึบต่างกันก็ช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วย เช่น ทุเรียน (ธาตุไฟ) มังคุด (ธาตุน้ำ) ลางสาด หรือลองกอง (ธาตุดิน) เมื่อปลูกอยู่ร่วมกัน ทุเรียนลำต้นสูงต้องการแดดจัด ส่วนมังคุด (ธาตุน้ำ) ต้นเตี้ยกว่าสามารถได้แสงแดดอ่อนที่ส่องทะลุจากพุ่มใบของทุเรียนได้ ส่วนลางสาดหรือลองกองซึ่งเป็นธาตุดินสามารถปลูกเสริมกลางระหว่างทุเรียนและมังคุดได้ ในทำนองเดียวกันกล้วยซึ่งเป็นธาตุน้ำถ้าปลูกอยู่ใกล้ลางสาดหรือลองกองซึ่งเป็นธาตุดินก็ทำให้พืชทั้งสองชนิดงอกงามสมบูรณ์ และนอกจากนั้นชาวบ้านทราบดีว่า มังคุดมียางออกมาจากลำต้น และยางสามารถป้องกันแมลงที่จะมากัดกินพืช ทำให้เป็นประโยชน์ต่อพืชที่อ่อนแอกว่าซึ่งปลูกข้างเคียง (เอกวิทย์ ญกลาง, 2544: 189) การปลูกพืชในลักษณะนี้คนสยามในตุมปัตก็สืบทอดภูมิปัญญาเดียวกัน ส่วนใหญ่มักปลูกมังคุดและลางสาดสลับกันเป็นกลุ่มๆ เพื่อให้เกื้อกูลกัน และจากการสัมภาษณ์ลุงเมียง สวโล และยายชะ แสงสว่าง ที่บ้านยูงเกา ทั้งสองท่านเล่าให้ฟังเหมือนกัน และบอกว่าพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย ทำมาแบบนี้ก็จะทำกันต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (สัมภาษณ์ลุงเมียง สวโล และ ยายชะ แสงสว่าง เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556)

13. ภูมิปัญญาในการยังชีพ

นอกจากภูมิปัญญาในการทำสวนสมรมที่เหมือนกันแล้ว ในอาชีพประมงก็ยังมีถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมในลักษณะเดียวกันมาถึงปัจจุบันด้วย ชาวประมงภาคใต้ของไทยในอดีตสามารถดำน้ำลงไปฟังเสียงปลาเพื่อรู้แหล่งปลา รู้ปริมาณปลาเพื่อเตรียมอุปกรณ์จับปลาที่เหมาะสมได้ การฟังเสียงปลาใต้น้ำสามารถฟังได้ไกลถึง 200-300 เมตรในเวลากลางวัน และถึง 900 เมตรในเวลากลางคืน (สงบ ส่งเมือง, 2546: 176) เมื่อสัมภาษณ์นายดำ ลูกยายนุ้ย (คนสยามในตุมปัตไม่นิยมมีนามสกุล แต่ใช้เป็นชื่อตัวต่อท้ายว่าลูกของใคร) ที่บ้านตะหวา บ่อเสม็ด ตุมปัต ก็เล่าให้ฟังว่าพ่อ และปู่ ซึ่งเป็นชาวประมงเคยเล่าให้ฟังว่ามีภูมิปัญญาลักษณะเดียวกัน แต่ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวไม่หลงเหลืออยู่เพราะมีเสียงเครื่องเรือต่างๆ รบกวนมากมาย และหาคนกล้าที่จะดำน้ำแบบในอดีตไม่ได้แล้ว (สัมภาษณ์นายดำ ซึ่งเป็นเกษตรกร และมีอาชีพเป็นนรารักษ์ด้วย เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2556) นอกจากการฟังเสียงปลาใต้น้ำแล้ว ภูมิปัญญาที่เหมือนกันของชาวไทยพุทธ และ “คนสยาม” คือการสังเกตสีน้ำ เช่น ถ้าน้ำใสมีปลาน้อย น้ำขุ่นปลาชุกชุม ถ้าน้ำแดงมีปลาชุกชุมมีพรวนน้ำแวววาวสะท้อนออกมา (สงบ ส่งเมือง, 2546: 176) ชาวประมง “คนสยาม” ที่บ่อเสม็ดก็มีภูมิปัญญาเช่นนี้เช่นเดียวกัน (สัมภาษณ์ นายดำ บ้านบ่อเสม็ด เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2556)

14. การสืบทอดภูมิปัญญา

นอกจากนี้ “คนสยาม” มีการสืบทอดภูมิปัญญาต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมมาถึงคนรุ่นหลังอยู่ 3 ประเภท คือ ภูมิปัญญาสงฆ์ ถ่ายทอดคำสอนในพุทธศาสนาซึ่งมีการสอนและถ่ายทอดผ่านประเพณี และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหมอยา ถ่ายทอดทางหมอยาและหอมสมุนไพรซึ่งยังเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และสอนต่อเนื่องจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างไม่มีการละทิ้ง ส่วนกลุ่มสุดท้ายคือภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม ถ่ายทอดโดยการสอนรำไทย โนราห์ หนังตะลุง ซึ่งมีทั้งการสอนในโรงเรียนและการสอนถ่ายทอดโดยครูซึ่งถ่ายทอดตามความสมัครใจ และยังมีการจัดแสดงในงานประเพณีสำคัญๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา บุญเดือนสิบ ลอยกระทง เป็นการรักษาเอกลักษณ์ของคนไทย และไม่เคยลืมความเป็นไทย (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 129)

15. ความเชื่อในไสยศาสตร์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ

ทั้ง “คนสยาม” ในตุ้มปัด และคนไทยพุทธในสงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ต่างก็มีความเชื่อในไสยศาสตร์ และสิ่งเหนือธรรมชาติในลักษณะเดียวกัน แต่จากการสำรวจและสัมภาษณ์ในการทำงานภาคสนามในทั้งในกลุ่มไทยพุทธภาคใต้ (เมื่อ 1-7 มีนาคม 2546) และในกลุ่ม “คนสยาม” ในตุ้มปัด (เมื่อ 21-26 กุมภาพันธ์ 2556) ได้พบว่า “คนสยาม” ในตุ้มปัดมีความเชื่อในไสยศาสตร์ การทำของ การทรงเจ้าเข้าผี การให้ผีไปทำร้ายผู้อื่น (เลี้ยงผีให้กินเพื่อน) ของ “คนสยาม” ในตุ้มปัดยังมีความเชื่อที่ค่อนข้างแรง (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 108) และจากการสัมภาษณ์ลุงพวง เขตขุน บ้านยูงเกา ตุมปัด เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556) ลุงพวงเองก็ยังมีเชื่อที่เข้มข้น เพราะแม่จะมีอัยอาศัยไมตรีต่อกันอย่างดี ให้ข้อมูลต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจุบันและข้อมูลที่สืบทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย แต่ลุงยังเกรงเกี่ยวกับการทำของ ไม่ยอมให้เข้าไปรังวัดภายในบ้าน แต่ลุงบอกตรงๆ ว่ากลัวทำของ เพราะพวกเราเป็นคนต่างถิ่น จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่ารายอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน กลัวถูกทำของแต่ก็ยังอนุญาตให้เข้าไปเก็บข้อมูล รังวัด ถ่ายภาพในเรือนได้

นอกจากความเชื่ออย่างเข้มข้นทางไสยศาสตร์ นอกเหนือไปจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ เช่น ภูเขา เนินดิน แม่น้ำลำคลอง ต้นไม้ใหญ่ อาทิเช่น ความเชื่อเรื่อง “ควนแประ” ที่เชื่อว่าเป็นที่สถิตยของพวกแประผู้รักษาหมู่บ้าน ช่วยอำนวยความสะดวกและอยู่เย็นเป็นสุข ต้องบูชาในเดือน 6 ทุกๆ ปี (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 106)

ความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับพื้นที่เรือนแทบทุกเรือน มีความเชื่อเกี่ยวกับไม้มงคลที่ปลูกในบริเวณบ้าน คล้ายคลึงกับคนไทยโดยทั่วไป อาทิเช่น หน้าบ้านปลูกมะยม หลังบ้านปลูกขนุน ปลูกมะขามให้คนกลัวเกรง ปลูกต้นรักให้ครอบครัวรักใคร่กัน ปลูกไผ่ พุทธา เพื่อป้องกันสัตว์ร้าย (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 107)

สรุปแล้วเครือญาติเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัตอยู่ที่ไหน?

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบภาษาถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อทั้งในพุทธศาสนา และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนภูมิปัญญาในการดำรงชีพ ภูมิปัญญาในการอยู่อาศัย และภูมิปัญญาเกี่ยวเนื่องผนวกกับการศึกษาระบบของการอยู่อาศัย และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พอได้คำตอบเป็นเลาๆ ว่า เครือญาติของเรือนพื้นถิ่น “คนสยาม” ในตุมปัตมีแนวโน้มว่าจะอยู่ในแถบสงขลา นราธิวาส และอาจกระจายตัวไปถึงนครศรีธรรมราช ยะลา และปัตตานี เพราะญาติพี่น้องมีการไปมาหาสู่กันตลอดช่วงเวลายาวนาน แต่คำตอบลักษณะนี้อาจตอบได้เฉพาะกลุ่ม “คนสยาม” ในตุมปัตที่มีช่วงเวลาของการตั้งถิ่นฐานระหว่าง 150-200 ปี (ก่อนการปักปันเขตแดนของมลายูใน ค.ศ.1909) ไม่สามารถย้อนกลับไปตอนในช่วงเวลาเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานที่ย้อนหลังไปถึง 600 ปีได้ เพราะเมื่อย้อนเวลาไปก่อน ค.ศ.1909 ทั้ง “คนสยาม” และคนไทยพุทธในภาคใต้ของไทยต่างก็อยู่ร่วมกันในดินแดนเดียวกัน และต่อเนื่องกัน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ “คนสยาม” ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมของมาเลเซียจะมีสัญชาติมาเลเซีย และมีความสุขสบาย สงบสุขอยู่ภายใต้การปกครองของมาเลเซีย “คนสยาม” ก็ยังมีความสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ไท และสามารถให้ความเชื่อในพระพุทธศาสนาและภาษาไทย อารังความเป็นไทยได้มาอย่างตึงจนถึงปัจจุบัน ส่วนคำถามที่ค้างคาใจว่ากลุ่ม “คนสยาม” ตั้งถิ่นฐานเมื่อ 600 ปีมาแล้วมาจากไหน? คงต้องช่วยกันศึกษาค้นคว้าแบบบูรณาการต่อไป เพราะเฉพาะแต่เรือนพื้นถิ่นไม่สามารถให้คำตอบย้อนหลังยาวนานเช่นนั้นได้ เพราะเรือนพื้นถิ่นอายุยืนยาวไปไม่ถึง และขาดการบันทึกหลักฐาน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นคำถามที่ควรหาคำตอบต่อไป

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้ให้ทุนอุดหนุนในการทำงานภาคสนามที่ตุมปัต พร้อมนักศึกษาผู้รับทุน คปก. ขอขอบคุณอาจารย์ยอดชาจัน นายกสมาคมคนสยามในกลันตัน ลุงเมียง สวโล และยายชะ แสงสว่าง บ้านยูงเกา นายดำ บ้านบ่อเสม็ด ยายดี บ้านโคกสยา ลุงพวง เขตบุน บ้านกุงเกา นางวัน บ้านยูงเกา และผู้ช่วยสำรวจภาคสนาม อาจารย์สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ อาจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ อาจารย์อิสรชัย บุรณอรจัน และปัทม วงศ์ประดิษฐ์

รายการสัมภาษณ์

1. อาจารย์ยอด ชาจัน นายกสมาคมคนสยามในกลันตัน เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2556
2. ลุงเมียง สวโล บ้านยูงเกา ตำบลโย อำเภอตุมปัต กลันตัน เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556
3. ยายแซะ แสงสว่าง บ้านยูงเกา ตำบลโย อำเภอตุมปัต กลันตัน เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2556
4. นายดำ และยายนุ้ย (นายดำลูกยายนุ้ย บ้านตะหวา บ่อเสม็ด กลันตัน เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2556
5. ยายดี บ้านโคกสยา อำเภอตุมปัต กลันตัน เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2556
6. ลุงพวง เขตบุน บ้านยูงเกา ตำบลโย อำเภอตุมปัต กลันตัน เมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2556
7. นางวัน บ้านยูงเกา ตำบลโย อำเภอตุมปัต กลันตัน เมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2556

หมายเหตุ 1. “คนสยาม” ในกลันตัน ไม่ใช่นามสกุล แต่ใช้เรียกชื่อตัวและต่อท้ายด้วยลูกของใคร ไม่มีบ้านเลขที่ ใช้เลขที่ที่ดินเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. **แนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ 3 สมัย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2546.
- นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. **ตัวตนทางวัฒนธรรมของคนไทยในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. “ชาวไทยที่ไทรบุรีหรือเคดะห์มาเลเซีย: ศึกษาเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรม” **วารสารรามคำแหง**. 19(2) เมษายน-มิถุนายน 2545, หน้า 19-30.
- ไพลดดา ชัยศร และคณะ. **วัดไทยในกลันตัน**. การปรับเปลี่ยนมิติทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธในรัฐมูสลิม. กรุงเทพฯ: รายงานวิจัย สกว.2552.
- ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- สงบ ส่งเมือง. **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้**. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2546.
- สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์. “การอ่านความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายของชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.” ใน **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง** ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2556, หน้า 131-154.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. **เรือนพื้นถิ่นไทยพุทธภาคใต้**. กรุงเทพฯ: เจ พรีนซ์, 2548.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. **คนชายขอบ : วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของคนไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2545.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาทักษิณ**. กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์ดิงแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2544.
- อับดุลรอห์มาน จะปะกียา และคณะ. **โครงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของคนสยามในเขตตุมปัต**. กรุงเทพฯ: รายงานวิจัย สกว. 2552.

The Kinship of the Vernacular Houses of The Orang Siam in Kelantan Malaysia

Emeritus Professor Ornsiri Panin

Faculty of Architecture,
Kasetsart University

abstract

“*Orang Siam*” in Kelantan are the Thai-Malaysian people who were settled down in Northern Malaysia for more than 600 years ago. There are 2 groups of “*Orang Siam*”. The first group were settled down around 600 years ago, the other came later but nevertheless not after the Anglo-Siamese Treaty. The originality of “*Orang Siam*” is always questioned. Whether they came from Sukothai since 600 years ago, are they the same group as the Malaysian people in Kelantan, or Narathevas. With holistic study in local dialect and vernacular houses of the “*Orang Siam*” in comparison with the Buddhist Thai in Southern Thailand in addition with local wisdom on living, it was found that, the “*Orang Siam*” vernacular houses and local wisdom on living, fishery, faith, religious and belief are quite familiar with the Songkla vernacular house and are very close to the Takbai Narathevas house. But the analysis from the vernacular houses kinship can be verified the sameness only with the house ages not more than 200 years. Searching beyond, can not read from vernacular houses, which the houses ages didn’t last that long. But the question is still interesting to search for the answer

Key words: Orang Siam Tumpat Kelantan Malaysia

